

ראשון

And this is the blessing that Moshe, the man of God, blessed Bnei Yisroel before his death.

1 וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ:

וְדָא בְּרַכְתָּא דִּי בְּרִיךְ מֹשֶׁה נְבִיאָ דִּי יִתְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

קֳדָם מוֹתָהּ

Rashi

וזאת הברכה. לפני מותו. סמוך למיתתו (ספרי שמב), שאם לא עכשיו אימתי:

He said: “Adonoy came from Sinai, radiated forth to them from Seir, appeared from Mount Paran He came with part of the sacred myriads; from His right [hand]— the flaming Torah law.

2 וַיֹּאמֶר יְהוָה מְסִינִי בָּא וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ

מִהָר פָּאָרָן וְאַתָּה מְרַבֶּכֶת קֳדָשׁ מִימֵינוּ אֲשֶׁת

[אֵשׁ] [דָּת] לָמוֹ:

וַיֹּאמֶר יְיָ מְסִינִי אֶתְגַּלִּי וְזָהָר יִקְרָה מִשְׁעִיר אֶתְחַזִּי לְנָא
אֶתְגַּלִּי בְּגִבְרַתָּה מְטוֹרָא דְּפָאָרָן וְעִמָּה רַבְּבַת קֳדִישִׁין
כְּתִב יְמִינָהּ מְגוֹ אֶשְׁתָּא אֲוִירָתָא יְהִיב לְנָא

Rashi

ויאמר ה' מסיני בא. פתח תחלה בשבחו של מקום ואחר כך פתח בצרכיהם של ישראל (ספרי שמג) ובשבחו שפתח בו יש בו הזכרת זכות לישראל, וכל זה דרך רצוי הוא, כלומר, כדאי הם אלו שתחול עליהם ברכה:
מסיני בא. יצא לקראתם כשבאו להתיצב בתחתית ההר, כחתן היוצא להקביל פני כלה, שנאמר לקראת האלהים (שמות יט,
יז) למדנו שיצא כנגדם:

וזרח משעיר למו. שפתח לבני עשו שיקבלו את התורה ולא רצו (ספרי שמג):
הופיע. להם: מהר פארן. שהלך שם ופתח לבני ישמעאל שיקבלוהו ולא רצו (שם):

ואתה. לישראל:

מרבבות קדש. ועמו מקצת רבבות מלאכי קדש, ולא כולם ולא רובם, ולא כדרך בשר ודם שמראה כל כבוד עשרו ותפארתו ביום חופתו:

אש דת. שהיתה כתובה מאז לפניו באש שחורה על גבי אש לבנה, נתן להם בלוחות כתב יד ימינו. דבר אחר, אש דת, כתרגומו, שנתנה להם מתוך האש:

He also cherished the nations—all of
their sacred ones are in Your keeping;
for they were gathered in at Your feet
and accepted the burden of Your word.

3 אף חָבַב עַמִּים כָּל־קְדוּשָׁיו בְּיָדָךְ וְהֵם תָּכֹן לְרַגְלְךָ יִשָּׂא מִדְּבַרְתֶּיךָ: properly a word

אף חֲבִיבֵנוֹן לְשִׁבְטֵיָא כָּל קְדִישׁוֹהִי בֵּית יִשְׂרָאֵל
בְּגִבּוֹרָא אֶפְקֵנוֹן מִמַּצָּרִים וְאֵנוֹן מִדְּבָרִין תַּחּוֹת עֲנָנְךָ
נִטְלִין עַל מִימָרְךָ

Rashi

אף חובב עמים. גם חבה יתירה חבב את השבטים, כל אחד ואחד קרוי עם, שהרי בנימין לבדו היה עתיד להוולד כשאמר הקב"ה ליעקב גוי וקהל גוים יִהְיֶה מִמֶּךָ (בראשית לה, יא):
כל קדשיו בידך. נפשות הצדיקים גנוזות אלו, כענין שנאמר, וְהִיָּתָה נַפְשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בְּצֹרֹר הַחַיִּים אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ (שמואל-א כה, כט):

והם תכו לרגלך. והם ראויים לכך, שהרי תכו עצמן לתוך תחתית ההר לרגלך בסיני, תכו לשון פועלו, הוֹתָנוּכָו לתוך מרגלותיך: ישא מדברתיך. נשאו עליהם עול תורתך:

מדברתיך. המ"ם בו קרוב ליסוד, כמו וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹוִי (במדבר ז, פט), וַאֲשַׁמַּע אֶת מִדְּבַר אֱלֹוִי (יחזקאל ב, ב), כמו מתדבר אלי, אף זה מדברותיך, מה שהיית מדבר להשמיעני לאמר להם טישפורפלידור"ש בלע"ז, ואונקלוס תרגם שהיו נוסעים על פי דבריך, והמ"ם בו שמוש משמשת לשון מן. דבר אחר, אף חבב עמים, אף בשעת חבתן של אומות העולם, שהראית להם פנים שוחקות ומסרת את ישראל בידם:

כל קדושי בידך. כל צדיקהם וטוביהם דבקו בכך ולא משו מאחריך, ואתה שומרם:

והם תכו לרגלך. והם מתמצעים ומתכנסים לתחת צלך:

ישא מדברותיך. מקבלין גזרותיך ודתותיך בשמחה. ואלה דבריהם:

The Torah which Moshe commanded
us, is the heritage of the congregation of
Yaakov.

4 תּוֹרָה צִוְּהָלָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קְהֵלָת יִעֲקֹב: authorized assembly representative

אוֹרִיתָא יְהֵב לָנָא מֹשֶׁה מִסְרָה יִרְתָּא לְכִנְשַׁת יַעֲקֹב

Rashi

תורה. אשר צוה לנו משה, מורשה היא לקהלת יעקב, אחזנוה ולא נעזבנה:

There was a king in Yeshurun, at the gathering of the counting, the tribes of Yisroel together.

5 וַיְהִי בַּיּוֹם הַהוּא בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עַם יִחִיד שְׁבֻטֵי

יִשְׂרָאֵל:

וַהֲוֶה בְּיִשְׂרָאֵל מֶלֶךָ בְּאַתְכַּנְשׁוֹת רִישֵׁי עַמָּא כְּחֻדָּא
שְׁבֻטֵי דְיִשְׂרָאֵל

Rashi

ויהי. הקב"ה:

בישרון מלך. תמיד עול מלכותו עליהם:

בהתאסף. בכל התאסף ראשי חשבון אסיפתם:

ראשי. כמו פי תשא את ראש (שמות ל, יב), ראויין אלו שאברכם. דבר אחר, בהתאסף. בהתאסף יחד באגודה אחת ושלוש

ביניהם, הוא מלכם, ולא כשיש מחלוקת ביניהם:

May Reuvein live and let him not die,
and may his constituency be counted.

6 יְחִי רְאוּבֵן וְאַל־יָמֹת וַיְהִי מִתּוֹ מִסְפָּר: (ס)

יְחִי רְאוּבֵן לְחַיֵּי עַלְמָא וּמוֹתָא תְּנִינָא לָא יָמוֹת וַיְקַבְּלוּן
בְּנוֹהֵי אַחְסִנְתָּהוֹן בְּמִנְיָנְהוֹן

Rashi

יחי ראובן. בעולם הזה:

ואל ימות. לעולם הבא. שלא יזכר לו מעשה בלהה:

ויהי מתיו מספר. נמנין במנין שאר אחיו, דוגמא היא זו, כענין שנאמר וישפכ את בלהה, ויהיו בני יעקב שנים עשר (בראשית

לה, כב), שלא יצא מן המנין:

Now this for Yehudah and he said,
“Adonoy, hear the voice of Yehudah,
and bring him to his people; May his
hands fight his battles and may You
provide assistance against his enemies.”

7 וְנָתַת לַיהוּדָה וַיֹּאמֶר שְׁמַע יְהוָה קוֹל יְהוּדָה וְאַל־עָמֹ

תְּבִיאֵנוּ יָדָיו רַב לֹו וְעֶזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה: (ס)

וְדָא לַיהוּדָה וַאֲמַר קַבֵּל יְיָ צְלוֹתָהּ דִּיהוּדָא בְּמַפְקָהּ

לְאַגְחָא קֶרְבָּא וּלְעֵמָה תְּחִיבָנָה לְשָׁלָם יְדוּהֵי יַעֲבֹדָן

לֵה פִּרְעָנוּתָא מִסְנָאוּהֵי וְסָעִיד מִבְּעָלֵי דְבְּבוּהֵי הָוִי לֵה

וזאת ליהודה. סמך יהודה לראובן, מפני ששניהם הודו על קלקול שבידם שנאמר אֲשֶׁר חָכְמִים יָגִידוּ וגו' (איוב טו, יח) לָהֶם לְבָדָם וגו' וְלֹא עָבַר זֶר בְּתוֹכָם (שם יט) ועוד פירשו רבותינו, (מכות יא: בבא קמא צב) שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמות יהודה מתגלגלין בארון, מפני נדוי שקבל עליו, שנאמר וְחָטְאתִי לְאָבִי כָּל הַיָּמִים (בראשית מד, לב), אמר משה, מי גרם לראובן שיודה, יהודה וכו':

שמע ה' קול יהודה. תפלת דוד ושלמה ואסא מפני הכושים, ויהושפט מפני העמונים וחזקיה מפני סנחריב: ואל עמו תביאנו. לשלום מפני המלחמה (ס"א מן המלחמה):

ידיו רב לו. יריבו ריבו וינקמו נקמתו:

ועזר מצריו תהיה. על יהושפט התפלל, על מלחמת רמות גלעד וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט וְהָ עֲזָרוּ (דברי הימים ב יח, לא). דבר אחר, שמע ה' קול יהודה, כאן רמז ברכה לשמעון מתוך ברכתיו של יהודה (ספרי שמח), ואף כשחלקו ארץ ישראל נטל שמעון מתוך גורלו של יהודה, שנאמר מִחֶבְל בְּנֵי יְהוּדָה נִחַלַת בְּנֵי שְׁמֹעוֹן (יהושע יט, ט) (ומפני מה לא ייחד לו ברכה בפני עצמו, שהיה בלבו עליו על מה שעשה בשטים, כ"כ באגדת תהלים (מדרש תהלים צ, ג)):

שני

And regarding Levi he said, "Your tumim and Your urim to Your pious man; whom You tried with tests, You brought him strife at the waters of Merivah.

8 וְלֵלֵוִי אָמַר תִּמִּיךָ וְאוּרִיךָ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר
Urīm
נְסִיתוֹ בְּמִסֵּה תְרִיבֵהוּ עַל־מֵי מְרִיבָה:
to test

וְלֵלֵוִי אָמַר תִּמִּיךָ וְאוּרִיךָ אֲלֶבְשָׁתָא לְגַבְרָא דְאַשְׁתַּכַּח
חֲסִידָא קְדָמְךָ דִּי נְסִיתוּהִי בְּנִסְתָּא וְהָוָה שְׁלִים
בְּחִנְתוּהִי עַל מֵי מְצִוְתָא וְאַשְׁתַּכַּח מְהִימָן

וללוי אמר. ועל לוי אמר:

תומיך ואוריך. כלפי שכניה הוא מדבר:

אשר נסיתו במסה. שלא נתלוננו עם שאר המלינים:

תריביו וגו'. כתרגומו. דבר אחר תריביו על מי מריבה, נְסִיתָקְפָתָ לוֹ לבוא בעלילה, אם משה אמר שְׁמָעוּ נָא הַמְּרִים (במדבר כ, י) אהרן ומרים מה עשו:

He who said of his father and his mother, 'I did not see them,' and his brothers he did not recognize and his sons he did not know; for they observed Your command and kept Your covenant.

דעל אבֹוהִי ועל אִמֶּה לֹא רָחַם כִּד חָבוּ מִן דִּינָא וְאִפִּי
אֲחוּהִי וּבְנוֹהִי לֹא נָסִיב אֲרִי נָטְרוּ מִטְּרַת מִימְרָךְ
וּקְיָמָךְ לֹא אֲשַׁנִּי

9 הָאֵמֶר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רָאִיתִיו וְאֶת־אֲחָיו לֹא הִכִּיר

וְאֶת־בָּנָיו [בְּנָיו] לֹא יָדָע כִּי שָׁמְרוּ אִמְרֹתֶךָ וּבְרִיתֶךָ

יִנְצְרוּ:

Rashi

האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו. כשחטאו בעגל ואמרתי מי לה' אֵלִי (שמות לב, כו), נאספו אלי כל בני לוי, וצויתם להרוג את אבי אמו והוא מִיִּשְׂרָאֵל, או את אחיו מאמו או בן בתו וכן עשו, ואי אפשר לפרש אביו ממש ואחיו מאביו וכן בניו ממש, שהרי לויים הם, ומשבט לוי לא חטא אחד מהם, שנאמר כָּל בְּנֵי לְוִי (שם):
כי שמרו אמרתך. לא יהיה לך אלהים אחרים:
ובריתך ינצורו. ברית מילה, שאותם שנולדו במדבר, של ישראל לא מלו את בניהם, והם היו מולין ומלין את בניהם, (ס"א אותם שנולדו במדבר, שישראל לא מלו את בניהם והם היו מולין):

They shall teach Your law to Yaakov and Your Torah to Yisroel; let them place incense before You and totally consumed offerings on Your altar;

כְּשָׂרוּ אֵלַי דִּילְפוֹן דִּינִיךָ לְיַעֲקֹב וְאוֹרִיתֶךָ לְיִשְׂרָאֵל
יִשְׁווֹן קְטֹרֶת בּוֹסָמִין קִדְמָךְ וּגְמִיר לְרַעְוָא עַל מִזְבְּחֶךָ

10 יִזְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרֹתֶךָ לְיִשְׂרָאֵל יַשִּׁימוּ

קְטֹרֶת ^{perfume} בְּאַפֶּךָ ^{whole} וְכָלִיל ^{על-מזבחך}:

Rashi

יזרו משפטיך. ראוין אלו לכך:

וכליל. עולה (יומא כו.):

Adonoy, bless his wealth and accept his handiwork; shatter his adversaries at the loins and his enemies, so that they may not arise."

11 בִּרְךָ יְהוָה חֵילּוֹ וּפְעָל יָדָיו תִּרְצֶה ^{to dash asunder} מַחֲץ ^{מִתְנַיִם}

קִמְיוּ וּמִשְׁנָאִיו מִן־יְקוֹמּוֹן: (ס)

בָּרַךְ יי נִכְסוּהִי וְקוֹרְבָּן יְדוּהִי תִקְבֵּל בְּרַעְיוֹא תִבְרַח חֲרָצָא דְסִנְאוּהִי וְדִבְעָלִי דְבִבּוּהִי דְלֹא יְקוּמוֹן

Rashi

מחץ מתנים קמיו. מחץ קמיו מכת מתנים, כענין שנאמר ומתניהם תמיד המעד (תהלים סט, כד), ועל המעוררין על הכהונה אמר כן. דבר אחר, ראה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם היונים, והתפלל עליהם לפי שהיו מועטים, י"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות, לכך נאמר ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה: ומשנאו מן יקומון. מחץ קמיו ומשנאו מהיות להם תקומה:

Regarding Binyomin he said, "Adonoy's friend, let him live secure with Him; He hovers protectively over him throughout the day, and He resides between his shoulders."

12 לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד ^{friend} יְהוָה יִשְׁכֵּן לְבֶטֶחַ עָלָיו
חֹפֶף ^{to cover} עָלָיו כָּל־הַיּוֹם וּבֵין כְּתִפָּיו שָׁכֵן: (ס)

לְבִנְיָמִן אָמַר רַחֲמָא דִּי יִשְׂרָי לְרַחֲצֵן עָלוּהִי יְהִי מְגִן
עָלוּהִי כָּל יוֹמָא וּבְאַרְעָה תְּשָׁרִי שְׂכִנְתָּא

Rashi

לבנימן אמר. לפי שברכת לוי בעבודת הקרבנות, ושל בנימין בבנין בית המקדש בחלקו, סמכן זה לזה, וסמך יוסף אחריו, שאף הוא משכן שילה היה בנוי בחלקו, שנאמר וַיִּמָּאֵס בְּאַהֲלֵ יוֹסֵף וגו' (שם עח, סז), ולפי שבית עולמים חביב משילה, לכך הקדים בנימין ליוסף:

חופף עליו. מכסה אותו ומגין עליו:

כל היום. לעולם, משנבחרה ירושלים לא שרתה שכינה במקום אחר: ובין כתפיו שכן. בגובה ארצו היה בית המקדש בנוי, אלא שנמוך עשרים ושלש אמה מעין עיטם (יומא לא.), ושם היה דעתו של דוד לבנותו, כדאיתא בשחיטת קדשים (זבחים נד:), אמרי נחתי ביה פורתא משום דכתיב ובין כתפיו שכן, אין לך נאה בשור יותר מכתפיו:

שלישי

And regarding Yoseif he said, “Blessed by Adonoy is his land; with the delight of heaven, from dew, and the deep waters that lie below.

וְלְיוֹסֵף אָמַר מְבָרְכָא מִן קָדָם יי אֶרְעָה עֲבָדָא מְגֻדִין
מִטְלָא דְשָׁמַיָא מְלַעֲלָא וּמִמְבוּעֵי עֵינָן וּתְהוֹמִין דְּנִגְדָן
מִמַּעַמְקֵי אֶרְעָא מְלָרַע

13 וְלְיוֹסֵף אָמַר מְבָרְכָת יְהוָה אֶרְצוֹ מִמְּגֹד שְׁמַיִם
choice fruit
מִטְלָא וּמִתְהוֹם רִבְצָת תַּחַת:
to crouch abyss

Rashi

מברכת ה' ארצו. שלא היתה בנחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב כארצו של יוסף:
ממגד. לשון עדנים ומתק:

ומתהום. שהתהום עולה ומלחלח אותה מלמטה. אתה מוצא בכל השבטים ברכתו של משה מעין ברכתו של יעקב:

With the delight of the sun's harvest;
and with the delight of the moon's
ripening.

וְעֲבָדָא מְגֻדִין וְעֵלְלָן מִיבּוּל שְׁמַשׁ וְעֲבָדָא מְגֻדִין
מִרִישׁ יָרַח בִּירַח

14 וּמִמְּגֹד תְּבוּאֹת שְׁמֶשׁ וּמִמְּגֹד גֶּרֶשׁ יָרָחִים:
produce

Rashi

וממגד תבואות שמש. שהיתה ארצו פתוחה לחמה וממתקת הפירות:

גרש ירחים. יש פירות שהלבנה מבשלתן, ואלו הן קשואין ודלועין. דבר אחר, גרש ירחים, שהארץ מגרשת ומוציאה מחודש לחודש:

With the first fruits of the early
mountains and from the sweetness of
the perennial hills.

וּמִרִישׁ טוֹרֵיָא בְּכִרְיָא וּמִטוֹב רָמָן דְּלֹא פָסְקָן

15 וּמִרִישׁ הָרִי קָדָם וּמִמְּגֹד גְּבְעוֹת עוֹלָם:
the mountain

Rashi

ומראש הררי קדם. ומבורכת מראשית בישול הפירות, שהרריה מקדימין לבכר בישול פירותיהם. דבר אחר, מגיד שקדמה בריאתן לשאר הרים:

גבעות עולם. גבעות העושות פירות לעולם ואינן פוסקות מעוצר הגשמים:

And from the sweetness of earth and its fullness, and the favor of the One who resides in the thornbush; let this be visited upon Yoseif's head, and upon the head of the one set apart from his brothers.

16 וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמִלֵּאָה וּרְצוֹן שְׁכֵנִי ^{a bramble} סִנֵּה תְבוּאָתָהּ
לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקֶדֶד ^{scalp} נָזִיר ^{nazirite} אֶחָיו:

ומטוב ארעא ומלאה ורעי לה דשכנתה בשמיא ועל
משה אתגלי באסנא ייתון כל אליו לרישא דיוסף
ולגברא פרישא דאחיה

Rashi

ורצון שוכני סנה. כמו שוכן סנה, ותהא ארצו מבורכת מרצונו ונחת רוחו של הקב"ה, הנגלה עלי תחלה בסנה:
רצון. נחת רוח ופיוס, וכן כל רצון שבמקרא:
תבואתה. ברכה זו לראש יוסף:
נזיר אחיו. שהופרש מאחיו במכירתו:

His firstborn ox, glory to him, and re'em's horns are his horns, with which he will gore together peoples to the ends of the earth; and they are Ephraim's myriads, and they are Menasheh's thousands."

17 בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רֹאֵם ^{a wild bull} קַרְנָיו בָּהֶם עָמִים
יִנְגַּח ^{to butt with the horns} יַחְדּוֹ אֶפְסֵי־אֶרֶץ וְהֵם ^{myriad} רַבְבוֹת אֶפְרַיִם

וְהֵם אֶלְפֵי מְנַשֶּׁה: (ס)

רבא דבנוהי זיוא לה וגבורן דאתעבידא לה מקדם
דתוקפא ורומא דילה בגברתה עממא יקטל כחדא
עד ספי ארעא ואנון רבנותא דבית אפרים ואנון
אלפא דבית מנשה

Rashi

בכור שורו. יש בכור שהוא לשון גדולה ומלכות, שנאמר אף אני בכור אתנהו (תהלים פט, כח), וכן בני בכרי ישראל (שמות
ד, כב): בכור, מלך היוצא ממנו, והוא יהושע: שורו. שכחו קשה כשור לכבוש כמה מלכים:

הדר לו. נתון לו, שנאמר וְנִתְּתָה מִהוֹדֶךָ עָלָיו (במדבר כז, כ):

וקרני ראם קרניו. שור כחו קשה ואין קרניו נאות ואין כחו קשה, נתן ליהושע כחו של שור ויופי קרני ראם:

אפסי ארץ. שלשים ואחד מלכים, אפשר שכולם מארץ ישראל היו, אלא אין לך כל מלך ושלטון שלא קנה לו פלטרין ואחוזה בארץ ישראל, שחשובה לכולם היא, שנאמר נַחֲלַת צָבִי צִבְאוֹת גוֹיִם (ירמיה ג, יט):
והם רבבות אפרים. אותם המנוגחים הם הרבבות שהרג יהושע שבא מאפרים:
והם אלפי מנשה. הם האלפים שהרג גדעון במדין, שנאמר וְזָבַח וַצִּלְמֶנֶע בְּקֶרְקֶר וגו' (שופטים ח, י):

רביעי

And regarding Zevulun he said,
"Rejoice Zevulun at your departure;
and Yissachar in your tents.

18 וְלִזְבוּלֹן אָמַר שִׂמְחָה זְבוּלֹן בְּצֵאתְךָ וַיִּשְׁשָׁכֶר בְּאֹהֶלֶיךָ:

וְלִזְבוּלֹן אָמַר חֲדֵי זְבוּלֹן בְּמִפְקֶךָ לְאַגְחָא קֶרְבָּא עַל
בְּעָלֵי דְבִבְךָ וַיִּשְׁשָׁכֶר בְּמִהְכָּךָ לְמַעַבְד זְמַנֵּי מוֹעֲדֵיָא
בִּירוּשָׁלַם

Rashi

ולזבולון אמר. אלו חמשה שבטים שברך באחרונה, זבולון גד דן נפתלי ואשר, כפל שמותיהם לחזקם ולהגבירם, לפי שהיו חלשים שבכל השבטים, הם הם שהוליד יוסף לפני פרעה, שנאמר וּמִקְצֵה אָחִיו לָקַח חֲמִשָּׁה אָנָשִׁים (בראשית מז, ב), לפי שנראים חלשים ולא ישים אותם לו שרי מלחמתו:

שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך. זבולון ויששכר עשו שותפות, זבולון לחוף ימים ישכון ויוצא לפרקמטיא בספינות, ומשתכר ונותן לתוך פיו של יששכר, והם יושבים ועוסקים בתורה, לפיכך הקדים זבולון ליששכר, שתורתו של יששכר על ידי זבולון היתה:

שמח זבולון בצאתך. הצלח בצאתך לסחורה:

ויששכר. הצלח בישיבת אהליך לתורה לישב ולעבר שנים ולקבוע חדשים כמו שנאמר וּמִבְּנֵי יִשְׂשָׁכָר יוֹדְעֵי בִינָה לְעֵתִים רְאִישֵׁיהֶם מֵאֲתָיִם (דברי הימים א יב, לג), ראשי סנהדראות היו עוסקים בכך. ועל פי קביעות עתיהם ועבוריהם:

Peoples shall assemble at the mountain
—there will they slaughter righteous
offerings; for by the streaming of the sea
they shall be nurtured and the hidden
treasures of sand.”

abundance

עַמִּים הֲרִיקְרָאוּ שֵׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי צֶדֶק כִּי שֶׁפַע

יָמִים יִינָקוּ וּשְׁפֹנֵי תָמוּנֵי חוֹל: (ס) to hide to suck

שְׁבִטִיָּא דִּישְׂרָאֵל לְטוֹר בֵּית מִקְדָּשָׁא יִתְכַנְשׁוּן תָּמָן
יְכַסּוּן נִכְסֵי קוֹדֶשִׁין לְרַעְוָא אַרְי נְכִסֵּי עַמְמִיָּא יִכְלוּן
וְסִימָא דְּמַטְמָרָא בְּחָלָא מִתְגַּלְיָא לְהוֹן

Rashi

עמים. של שבטי ישראל:

הר יקראו. להר המוריה יאספו, כל אסיפה ע"י קריאה היא, ושם יזבחו בְּרָגְלִים זבחי צדק:

כי שפע ימים יינקו. יששכר וזבולן, ויהא להם פנאי לעסוק בתורה:

ושפני תמוני חול. כסויי תמוני חול, טְרִית וחלזון וזכוכית לבנה היוצאים מן הים ומן החול, ובחלקו של יששכר וזבולן היה,

כמ"ש במסכת מגילה (ו), זָבֻלֹן עִם חֶרֶף נִפְשׁוּ לָמוֹת (שופטים ה, יח), משום דְּנִפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה (שם), שהיה מתרעם

זבולן על חלקו, לאחי נתת שדות וכרמים וכו':

ושפני. לשון כסוי, כמו שנאמר וַיִּסְפֹּן אֶת הַבֵּית (מלכים-א ו, ט), וַיִּסְפֹּן בְּאַרְצוֹ (שם ז, ג), ותרגומו ומטלל בכיורי (ס"א בכסוי)

ארזא. דבר אחר, עמים הר יקראו, ע"י פרקמטיא של זבולון, תגרי אומות העולם באים אל ארצו, והוא עומד על הַסֶּפֶר, והם

אומרים, הואיל ונצטערנו עד כאן, נלך עד ירושלים ונראה מה יראתה של אומה זו ומה מעשיה, והם רואים כל ישראל עובדים

לאלוה אחד ואוכלים מאכל אחד, לפי שהעכו"ם אלוהות של זה לא כאלוהות של זה, ומאכלו של זה לא כמאכלו של זה,

והם אומרים, אין אומה כשרה כזו ומתגייירין שם, שנאמר שם יזבחו זבחי צדק:

כי שפע ימים יינקו. זבולן ויששכר, הים נותן להם ממון בשפע:

And regarding Gad he said, "Blessed is
the One who broadens Gad; He lairs
like a lion then rips the arm with the
head.

a lion
(properly)

וּלְגַד אָמַר בְּרוּךְ מִרְחִיב גָּד פְּלִבְיָא שְׁלֹן וְטָרַף זְרוּעַ

scalp

אַף קָדְקֵד :

וּלְגַד אָמַר בְּרִיךְ דְּאַפְתִּי לְגַד כְּלִיתָא שְׂרִי וְיִקְטוּל

שְׁלִטוֹנִין עִם מְלָכִין

Rashi

ברוך מרחיב גד. מלמד, שהיה תחומו של גד מרחיב והולך כלפי מזרח:

כלביא שכן. לפי שהיה סמוך לַסֶּפֶר, לפיכך נמשל כאריות, שכל הסמוכים לַסֶּפֶר צריכים להיות גבורים:

וטרף זרוע אף קדקד. הרוגיהם היו ניכרין, חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת:

He saw the foremost for himself, for
there the great scribe's burial plot is
concealed; he marched at the head of
the people, he acted righteously before
Adonoy and His laws with Yisroel."

to hide by
covering properly
מִתְקַק סָפֹן

21 וַיֵּרָא רֹאשִׁית לּוֹ כִּי־שָׁם חִלְקַת מִתְקַק סָפֹן

וַיֵּתֵא רֹאשִׁי עִם צִדְקַת יְהוָה עֲשֵׂה וּמִשְׁפָּטָיו

עִם־יִשְׂרָאֵל: (ס)

וַאֲתִקְבֵּל בְּקִדְמָתָא דִּילָה אַרְי תָּמֹן בְּאַחֲסָנָתָה מִשָּׁה
סָפֹרָא רַבָּא דִּישְׂרָאֵל קַבִּיר וְהוּא נָפֶק וְעַל בְּרִישׁ עֲמָא
זְכוֹן קָדָם יִי עֲבַד וְדִינוּהִי עִם יִשְׂרָאֵל

Rashi

וירא ראשית לו. ראה ליטול לו חלק בארץ סיחון ועוג, שהיא ראשית כבוש הארץ:

כי שם חלקת מחקק. כי ידע אשר שם בנחלתו חלקת שדה קבורת מחוקק, והוא משה:

ספון. אותה חלקה, ספונה וטמונה מכל בריה, שנאמר וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ (לקמן לד, ו):

ויתא. גד:

ראשי עם. הם היו הולכים לפני החלוץ בכבוש הארץ לפי שהיו גבורים, וכן הוא אומר וְאַתֶּם תַּעֲבְרוּ חִלּוּצִים לְפָנַי אֲחִיכֶם וגו' (לעיל ג, יח):

צדקת ה' עשה. שהאמינו דבריהם, ושמרו הבטחתם לעבור את הירדן עד שכבשו וחלקו. דבר אחר, ויתא משה, ראשי עם.

צדקת ה' עשה. על משה אמור:

חמישי

And regarding Don he said, "Don is a
lion cub, bounding from Bashan."

properly
וַלְדֹן אָמַר דֹּן גֹּזֵר אַרְיָה יִזְנֹק מִן־הַבָּשָׁן: 22

וַלְדֹן אָמַר דֹּן תְּקִיף כְּגֹזֵר אַרְיָיוֹן אַרְעָה שְׂתִיָּא מִן
נַחֲלִיָּא דְנִגְדֹן מִן מִתְנָן

Rashi

דן גור אריה. אף הוא היה סמוך לסֶפֶר, לפיכך מושלו כאריות:

יזנק מן הבשן. כתרגומו, שהיה הירדן יוצא מחלקו ממערת פמייאס והיא לָשֶׁם, שהיא בחלקו של דן, שנאמר וַיִּקְרָאוּ לְלָשֶׁם דֹּן

(יהושע יט, מז), וזינוקו וקילוחו מן הבשן. דבר אחר, מה זינוק זה יוצא ממקום אחד ונחלק לשני מקומות, כך שבטו של דן

נטלו חלק בשני מקומות, תחלה נטלו בצפונית מערבית עקרון וסביבותיה, ולא ספקו להם, ובאו ונלחמו עם לשם שהיא

פמייאס, והיא בצפונית מזרחית, שהרי הירדן יוצא ממערת פמייאס, והוא במזרחה של ארץ ישראל, ובא מהצפון לדרום ופָּלָה

בקצה ים המלח, שהוא במזרח יהודה שנטל בדרומה של ארץ ישראל, כמו שמפורש בספר יהושע, והוא שנאמר וַיֵּצֵא גְבוּל בְּנֵי דָן מֵהֶם וַיַּעֲלוּ בְנֵי דָן וַיִּלְחָמוּ עִם לָשָׁם וְגו' (שם), יצא גבולם מכל אותו הרוח שהתחילו לנחול בו:

And regarding Naftoli he said,
 “Naftoli’s desire is satisfied and he is
 full of blessing Adonoy; occupy the sea
 and its southern coast!”

23 וַלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רְצוֹן וּמָלֵא בִרְכַּת יְהוָה יָם

south
 וְדָרוֹם יִרְשָׁה: (ס)

וַלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רְעוּא וּמְלִי בִרְכּוֹן מִן קֶדֶם
 יִי מַעַרְב יָם גְּנוֹסֶר וְדָרוֹמָא יָרֵת

Rashi

שבע רצון. שהיתה ארצו שבעה כל רצון יושביה:

ים ודרום ירשה. ים כנרת נפלה בחלקו, ונטל מלא חבל תָּרַם בדרומה (ב"ק פא:): לפרוש חרמים ומכמורות:
 ירשה. לשון צווי, כמו עלה רש (לעיל א, כא), והטעם שלמעלה ברי"ש מוכיח, כמו יָרַשׁ, יָדַע, לָקַח, שָׁמַע, כשמוסיף בו ה"א
 יהיה הטעם למעלה, שָׁמַעָה, יָדַעָה, סָלְחָה, לָקַחָה, אף כאן ירשה לשון צווי, ובמסורת הגדולה מצינו באלפא ביתא לשון צווי
 דטעמיהון מלעיל:

And regarding Asher he said, “May
 Asher be blessed with sons; he shall be
 favored by his brothers and immerse his
 foot in oil.”

24 וְלֹאֲשֶׁר אָמַר בְּרוּךְ מְבָנִים אֲשֶׁר יְהִי רְצוֹי אָחִיו

to dip
 וְטָבַל בְּשֶׁמֶן רַגְלֹו:

וְלֹאֲשֶׁר אָמַר בְּרִיךְ מְבָרַכַת בְּנֵי אֲשֶׁר יְהִי רְעוּא
 לְאַחוּהִי וְיִתְרַבִּי בְּתַפְנוּקֵי מֶלֶכִּין

Rashi

ברוך מבנים אשר. ראיתי בספרי (שנה) אין לך בכל השבטים שנתברך בבנים כאשר, ואיני יודע כיצד:
 יהי רצוי אחיו. שהיה מתרצה לאחיו בשמן אֲנַפִּיקִינוֹן וּבְקַפְלָאוֹת, והם מרצין לו בתבואה. דבר אחר, יהי רצוי אחיו, שהיו
 בנותיו נאות, והוא שנאמר בדברי הימים (ח"א ז, לא) הוּא אָבִי בְרָזִית, שהיו בנותיו נשואות לכהנים גדולים הנמשחים בשמן
 זית:

וטובל בשמן רגלו. שהיתה ארצו מושכת שמן כמעין, ומעשה שנצטרכו אנשי לודקיא לשמן, מִנּוּ להם פּוֹלְמוֹסְטוֹס אחד וכו'
 (ספרי שנה), כדאיתא במנחות (פה:):

Your locks are iron and copper; As the days [of your youth], so may be your declining days.

25 ברזל ונחשת מנעליך וכימך דבאך : quiet shoe

תקיף כפרזלא ונחשא מותבך וכימי עולמתך תקפך

Rashi

ברזל ונחשת מנעליך. עכשיו הוא מדבר נגד כל ישראל, שהיו גבוריהם יושבים בערי הספר, ונועלים אותה שלא יוכלו האויבים ליכנס בה כאלו היא סגורה במנעולים ובריחים של ברזל ונחשת. דבר אחר, ברזל ונחשת מנעליך, ארצכם נעולה בהרים שחוצבין מהם ברזל ונחשת, וארצו של אשר היתה מנעולה של ארץ ישראל: וכימך דבאך. וכימך שהם טובים לך, שהן ימי תחלתך ימי נעורך, כך יהיו ימי זקנתך, שהם דואבים זבים ומתמוטטים. דבר אחר, וכימך דבאך, וכימך שהם טובים לך כמנין ימך, כל הימים אשר אתם עושים רצונו של מקום יהיו דבאך, שכל הארצות דובאות כסף וזהב לארץ ישראל, שתהא מבורכת בפירות וכל הארצות מתפרנסות הימנה וממשיכות לה כספם וזהבם, אשקולנ"ט, הכסף וזהב פלה מהם שהם מזיכות אותם לארצכם:

God is incomparable—Yeshurun; He who straddles the firmament in your aid and, in His pride, the high heavens.

26 אין כאל ישורון רכב שמים בעזרך ובגאותו שחקים: pride

לית אלה כאלהא דישראל דשכנתה בשמיא בסעדך
ותקפה בשמי שמיא

Rashi

אין כאל ישורון. דע לך ישורון, שאין כאל בכל אלהי העמים, ולא כצורך צורם: רוכב שמים. הוא אותו אלוה שבעזרך, ובגאותו הוא רוכב שחקים:

שישי

As the dwelling of the eternal God, and beneath are the world's strong-armed; He banished the enemy from your presence and said, 'Destroy.'

27 מענה אלהי קדם ומתחת זרעת עולם ויגרש dwelling place to drive out from a...

מפניך אויב ויאמר השם:

מדור אלהא די מלקדמין במימרה אתעבד עלמא
ותריף מקדמך סנאה ואמר שצי

מעונה אלהי קדם. למעון הם השחקים לאלהי קדם, שקדם לכל אלהים, ובירר לו שחקים לשבתו ומעונותו, ומתחת מעונותו כל בעלי זרוע שוכנים:

זרעת עולם. סיחון ועוג ומלכי כנען שהיו תקפו וגבורתו של עולם, לפיכך על כרחם יחרדו ויזועו וכחם חלש מפניו, לעולם אימת הגבוה על הנמוך, והוא שהכח והגבורה שלו בעזרך:

ויגרש מפניך אויב. ויאמר לך השמד אותם:

מענה. כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה (יבמות יג):

Yisroel lived securely, as individuals
like Yaakov in a land of grain and wine;
even its skies shall drip dew.

וְיִשְׂרָאֵל יִרְחָצוּ בְּלֶחָדוֹהִי כַעֲשֵׂי בִרְכָתָא דְּבִרְכָּנוּ
יַעֲקֹב אֲבוֹהוֹן לְאַרְעָא עֲבָדָא עֲבוֹר וְחָמַר אִף שְׁמִיָּא
דְּעֲלוֹיָהוֹן יֵשׁ מְשֻׁנוֹן בְּטֵלָא

28 וְיִשְׂכֹּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדָד עֵין יַעֲקֹב אֶל-אַרְצוֹ דָּגוּן
וְתִירוֹשׁ אֶף-שְׁמִי יַעֲרֹפוּ טַל:
separate to droop new wine

בטח בדד. כל יחיד ויחיד, איש תחת גפנו ותחת תאנתו מפורין, ואין צריכין להתאסף ולישב יחד מפני האויב:
עין יעקב. כמו וְעֵינָיו כַּעֲשֵׂי הַבְּדִלָּח (במדבר יא, ז), כעין הברכה שברכם יעקב, לא כבדד שאמר ירמיה בְּדָד יִשְׁבְּתִי (ירמיה טו,
יז), אלא כעין הבטחה שהבטיחם יעקב, וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל אֲרָץ אֲבֹתֵיכֶם (בראשית מח, כא):
יערפו. יטיפו:

אף שמיו יערפו טל. אף ברכתו של יצחק נוספת על ברכתו של יעקב, וְיִתֵּן לָךְ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וגו' (שם כז, כח):

You are fortunate, Yisroel, who can
compare to you—a people saved by
Adonoy, the shield of your aid and who
[provides the victory of] the sword of
your glory; and your enemies will
prevaricate to you, while you tread on
their high places."

טוֹבָךְ יִשְׂרָאֵל לִית דְּכֹתָךְ עֲמָא דְּפִרְקָנָה מִן קָדָם יי
תְּקִיף בְּסַעְדָךְ וּדְמִן קִדְמוֹהִי נִצְחִן גְּבוּרָתָךְ וּיְכַדְבוּ
סִנְאָךְ לָךְ וְאֵת עַל פְּרִיקַת צֹאנֵי מַלְכֵיהוֹן תִּדְרֹךְ

29 אֲשֶׁר־יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עִם נוֹשָׁע בִּיהִיָּה מִגֹּן עֲזָרָךְ
וְאֲשֶׁר-חָרַב גְּאוֹתָךְ וַיִּכְחָשׁוּ אִיְבֹיךָ לָךְ וְאֵתָה
עַל-בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ: (ס)
to be untrue pride

אשריך ישראל. לאחר שפרט להם הברכות, אמר להם מה לי לפרוט לכם, כָּלֵל דבר הכל שלכם:
 אשריך ישראל מי כמוך. תשועתך בה' אשר הוא מגן עזרך (ואשר הוא) חרב גאותך:
 ויכחשו איביך לך. כגון הגבעונים שאמרו מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה מָאֵד בָּאוּ עִבְדֶּיךָ וגו' (יהושע ט, ט):
 ואתה על במותימו תדרוך. כענין שנאמר שִׁימוּ אֶת רַגְלֵיכֶם עַל צִוְּאֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה (שם י, כד):

שביעי

דברים 34

Moshe went up from the plains of Moav to Mount Nevo—the peak of the crest that faces Yereicho; and Adonoy showed him the entire land, the Gil'od till Don.

1 וַיַּעַל מֹשֶׁה מִמִּעֲרֶבֶת מוֹאָב אֶל־הָר נֹבֹ וְרָאָה הַפְּסָגָה

אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיְרָאֵהוּ יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ

אֶת־הַגִּלְעָד עַד־דָּן:

וּסְלִיק מֹשֶׁה מִמִּישְׁרָא דְמוֹאָב לְטוֹרָא דְנֹבֹ רִישׁ
 דְּמִתָּא דִּי עַל אִפִּי יְרֵחוֹ וַאֲחֲזִיָּהּ יִי יֵת כָּל אֶרְעָא יֵת
 גִּלְעָד עַד דָּן

מערבות מואב אל הר נבו. כמה מעלות היו, ופסען משה בפסיעה אחת (סוטה יג):
 את כל הארץ. הראהו את כל ארץ ישראל בְּשִׁלּוֹתָהּ, והמציקין העתידים להיות מציקין לה:
 עד דן. הראהו בני דן עובדים עבודה זרה שנאמר ויקימו להם בני דן את הפסל (שופטים יח, ל), והראהו שמשון שעתיד לצאת
 ממנו למושיע:

And all of Naftoli, and the land of
Ephraim and Menasheh; and all the
land of Yehudah up until the rearward
Sea.

2 וְאֶת כָּל־נַפְתָּלִי וְאֶת־אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאֶת כָּל־אֶרֶץ
יְהוּדָה עַד הַיָּם הָאֲחֵרִי:

וְיֵת כָּל נַפְתָּלִי וְיֵת אֶרְעָא דְאַפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְיֵת כָּל
אֶרְעָא דִּיהוּדָה עַד יָמָא מַעְרָבָא

Rashi

ואת כל נפתלי. הראהו ארצו בשלותה וחורבנה, והראהו דבורה וברק מְקֻדָּשׁ נפתלי, נלחמים עם סיסרא וחיילותיו:
ואת ארץ אפרים ומנשה. הראהו ארצם בשלותה ובחורבנה, והראהו יהושע נלחם עם מלכי כנען שבא מאפרים, וגדעון שבא
ממנשה נלחם עם מדין ועמלק:
ואת כל ארץ יהודה. בשלותה ובחורבנה, והראהו מלכות בית דוד ונצחונם:
עד הים האחרון. ארץ המערב בשלותה ובחורבנה. דבר אחר אל תקרי הים האחרון אלא היום האחרון הראהו הקב"ה כל
המאורעות שעתידין ליארע לישראל עד שיחיו המתים:

And the Negev, and the plain, the
valley of Yereicho, the city of date-
palms, till Tzo'ar.

3 וְאֶת־הַנֶּגֶב וְאֶת־הַכְּפָר בְּקַעַת יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים
עַד־צֹעַר:

וְיֵת דְּרוֹמָא וְיֵת מִישְׁרָא בְּקַעַתָּא דִּירְחוֹ קִרְתָּא דְדִקְלָיָא
עַד צֹעַר

Rashi

ואת הנגב. ארץ הדרום. דבר אחר, מערת המכפלה, שנאמר וַיַּעַל בְּנֶגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרֹן (במדבר יג, כה):
ואת הכפר. הראהו שלמה יוצק כלי בית המקדש, שנאמר בְּכֹכַר הִירְדֵן יִצְקֶם הַמֶּלֶךְ בְּמַעְבְּהָ הָאֲדָמָה (מלכים-א ז, מו):

Adonoy said to him, "This is the land
that I swore to Avrohom, to Yitzchok,
and to Yaakov, saying, 'I will give it to
your descendants'; I have shown it to
you with your eyes, but you will not
cross over there."

4 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו וְאֵת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזִרְעֲךָ אֶתְנַנָּה הִרְאִיתִיךָ בְּעֵינֶיךָ
וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר:

וַאֲמַר יְיָ לֵה דָא אֶרְעָא דִּי קִימִית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמִימָר לְבָנֵיהּ אֶתְנַנָּה אַחְזִיתָךְ בְּעֵינֶיךָ וּלְתַמָּן לֹא תַעֲבֹר

Rashi

לאמר לזרעך אתננה הראיתך. כדי שתלך ותאמר לאברהם ליצחק וליעקב, שבועה שנשבע לך הקב"ה קיימה, וזהו לאמר, לכך הראיתיה לך, אבל גזרה היא מלפני ששמה לא תעבור, שאלולי כך, הייתי מקיימך עד שתראה אותם נטועים וקבועים בה, ותלך ותגיד להם:

Moshe, Adonoy's servant, died there, in the land of Moav, by the mouth of Adonoy.

5 וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל־פִּי יְהוָה:

וימת תמן משה עבדא דיי בארעא דמואב על מימרא

דיי

Rashi

וימת שם משה. אפשר משה מת וכתב וימת שם משה, אלא עד כאן כתב משה מכאן ואילך כתב יהושע. רבי מאיר אומר אפשר ספר התורה חסר כלום, והוא אומר לקוח את ספר התורה הזה (לעיל לא, כו), אלא הקב"ה אומר, ומשה כותב בְּדַמָּע (בבא בתרא טו.):
על פי ה'. בנשיקה (שם יז.):

He buried him in the valley in the land of Moav facing Beis Peor; and no man knows his burial place till this very day.

6 וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִל בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִוַּל בֵּית פְּעֹר וְלֹא־יָדַע

אִישׁ אֶת־קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

burial

ויקבר יתה בחילתא בארעא דמואב לקבל בית פעור
ולא ידע אנוש ית קברתה עד יומא הדין

Rashi

ויקבור אותו. הקב"ה בכבודו (סוטה יד.). רבי ישמעאל אומר הוא קבר את עצמו, וזה הוא אחד משלשה אתין שהיה רבי ישמעאל דורש כן, וכיוצא בו ביום מלאת ימי נזרו יביא אתו (במדבר ו, יג), הוא מביא את עצמו, כיוצא בו וְהָשִׂיאוּ אוֹתָם עוֹן אֲשָׁמָה (ויקרא כב, טז), וכי אחרים משיאים אותם, אלא הם משיאים את עצמם:
מול בית פעור. קברו היה מוכן שם מששת ימי בראשית לכפר על מעשה פעור (שם), וזה אחד מן הדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות (אבות פ"ה מ"ו):

And Moshe was 120 years old at his death; his appearance was not dulled, and his freshness did not fade.

to be weak

7 וּמֹשֶׁה בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמָתוֹ לֹא־ כָהָתָה

freshness

עֵינָיו וְלֹא־נָס לַחָה :

וּמֹשֶׁה בֶּר מֵאָה וְעֶשְׂרִין שָׁנִין כִּד מִית לֹא כָהָת
עֵינָוְהִי וְלֹא שָׁנָא זִיו יִקְרָא דְאַפּוּהִי

Rashi

לא כהתה עינו. אף משמת:

ולא נס לחה. לחלוחית שבו, לא שלט בו רקבון ולא נהפך תואר פניו:

Bnei Yisroel bewailed Moshe on the plains of Moav for thirty days; [after which] ended the days of bewailing in Moshe's mourning period.

8 וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם

וַיִּתְּמוּ יְמֵי בְכֵי אֲבֵל מֹשֶׁה:

וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יַת מֹשֶׁה בְּמִישְׁרֵיָא דְּמוֹאָב תְּלָתִין
יוֹמִין וַשְּׁלִימוּ יוֹמֵי בְּכִיתָא אֲבֵלָא דְּמֹשֶׁה

Rashi

בני ישראל. הזכרים, אבל באהרן, מתוך שהיה רודף שלום ונותן שלום בין איש לרעהו ובין אשה לבעלה, נאמר כל בית ישראל (במדבר כ, כט), זכרים ונקבות:

And Yehoshua son of Nun was filled with a spirit of wisdom because Moshe had rested his hands on him; Bnei Yisroel listened to him and acted as Adonoy had commanded Moshe.

to prop

9 וַיְהִי־שֶׁעַ בֶּן־נּוּן מְלֵא רוּחַ חֲכָמָה כִּי־ סָמָךְ מֹשֶׁה

אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כְּאֲשֶׁר

צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

וַיְהִי־שֶׁעַ בֶּר נּוּן מְלֵי רוּחַ חֲכָמָתָא אַרִי סָמָךְ מֹשֶׁה יַת
יְדוּהִי עָלֻהִי וְקִבְּלוּ מִנָּה בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַעֲבָדוּ כְּמֹא דִי
פָקִיד יֵי יַת מֹשֶׁה

And there has not ever arisen a prophet
within Yisroel like Moshe, whom
Adonoy knew face-to-face.

וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה דִּי אֶתְגַּלִּי לֵהּ יי
אִפִּין בְּאַפִּין

10 וְלֹא-קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדָעוּ יְהוָה
פָּנִים אֶל-פָּנִים:

Rashi

אשר ידעו ה' פנים אל פנים. שהיה לבו גס בו ומדבר אליו בכל עת שרוצה, כענין שנאמר ועתה אעלה אל ה' (שמות לב, ל),
עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם (במדבר ט, ח):

For all the signs and the wonders that
Adonoy sent him to perform in the land
of Egypt, to Pharoah and to all his
slaves and to his entire land.

לְכָל אֲתִיָּא וּמוֹפְתֵי דִי שְׁלַחַה יי לְמַעַבְד בְּאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם לְפַרְעֹה וּלְכָל עַבְדֵּיהּ וּלְכָל אֶרֶצָהּ

11 לְכָל-הָאֲתֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלַחוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפַרְעֹה וּלְכָל-עַבְדָּיו וּלְכָל-אֶרְצוֹ:

wonder

And for the entire strong hand and for
the entire great display that Moshe
performed in view of all of Yisroel.
CHAZAK

וּלְכָל יָדָא תְּקַפָּתָא וּלְכָל חֲזוֹנָא רַבָּא דִּי עַבְד מֹשֶׁה
לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל

12 וּלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכָל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה
מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל-יִשְׂרָאֵל:

fear

Rashi

ולכל היד החזקה. שקבל את התורה בלוחות בידיו:
ולכל המורא הגדול. נסים וגבורות שבמדבר הגדול והנורא:
לעיני כל ישראל. שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנאמר וְאֲשַׁבְּרָם לְעֵינֵיכֶם (דברים ט, יז), והסכימה דעת הקב"ה
לדעתו, שנאמר אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ (שמות לד, א), יישר כחך ששברת (שבת פז):

בראשית 1

In the beginning Elohim created the heavens and the earth.

1 בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

בְּקֶדְמִין בָּרָא יי ית שְׁמַיָא וְיִת אֶרְעָא

Rashi

בראשית. אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל ומה טעם פתח בבראשית (תנחומא כ"י יא), משום כֹּחַ מַעֲשֵׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לְתֵת לָהֶם נִחְלָת גּוֹיִם (תהלים קיא, ו), שאם יאמרו אומות העולם לישראל, ליסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו (ב"ר):

בראשית ברא. אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה א, ו) בשביל התורה שנקראת רֵאשִׁית דְּרָכָו (משלי ח, כב), ובשביל ישראל (תנחומא כ"י ג) שנקראו רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ (ירמיה ב, ג). ואם באת לפרשו כפשוטו כך פרשהו, בראשית בריאת שמים וארץ, והארץ היתה תוהו ובהו וחושך וגו', ויאמר אלהים יהי אור. ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות, כך היה לו לכתוב, בראשונה ברא את השמים וגו', שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה שלאחריו, כמו בְּרֵאשִׁית מְמַלְכוֹת יְהוֹיָקִים (ירמיה כו, א), רֵאשִׁית מְמַלְכוֹתוֹ (בראשית י, י), רֵאשִׁית דְּגָנָךְ (דברים יח, ד), אף כאן אתה אומר בראשית ברא אלהים וגו' כמו בראשית ברוא, ודומה לו תְּחִלַּת דְּבָר ה' בהושע (הושע א, ב), כלומר תחלת דבורו של הקב"ה בְּהוֹשֵׁעַ ויאמר ה' אל הושע וגו'. ואם תאמר להורות בא, שְׁאֵלוֹ תחלה נבראו, ופירושו בראשית הכל ברא אלו, ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תיבה אחת, כמו כִּי לֹא סָגַר דִּלְתִּי בְטָנִי (איוב ג, ט), ולא פירש מי הסוגר, וכמו יֵשָׁא אֶת חֵיל דְּמַשְׁק (ישעיה ח, ד), ולא פירש מי ישאנו, וכמו אִם יִחְרוֹשׁ בְּבָקָרִים (עמוס ו, יב), ולא פירש אם יחרוש אדם בבקרים, וכמו מְגִיד מִרְאשִׁית אֲחֵרִית (ישעיה מו, י), ולא פירש מגיד מראשית דבר אחרית דבר. אם כן תמה על עצמך, שהרי המים קדמו, שהרי כתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים, ועדיין לא גלה המקרא בסידור הקודמים והמאוחרים כלום בריית המים מתי היתה, הא למדת, שקדמו המים לארץ, ועוד שהשמים מאש ומים נבראו (בראשית רבה ד, ז), על כרחך לא לימד המקרא בסדר המוקדמים והמאוחרים כלום:

ברא אלהים. ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין (בראשית רבה יב, טו), והיינו דכתיב (ב, ד) בְּיוֹם עָשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:

The earth was unformed and desolate,
and (there was) darkness over the
surface of the abyss. The breath of
Elohim hovered above the surface of the
water.

2 וְהָאָרֶץ הָיְתָה תִּהוּ וְכָהוּ וְחָשֶׁךְ עַל־פְּנֵי
a vacuity chaos
וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם:
to brood abyss

וְאֶרֶץ הִוא צִדִּיא וְרִיקְנִיא וְחִשּׁוּכָא פֶּרֶשׁ עַל אִפִּי
תְּהוּמָא וְרוּחָא מִן קֶדֶם יְיָ מְנַשְׁבָּא עַל אִפִּי מֵיָא

Rashi

תהו ובהו. תהו לשון תִּמְהָ ושממון, שאדם תוהו ומשתומם על בהו שבה:

תהו. אשטורדי"שין בלע"ז:

בהו. לשון ריקות וצדו (אונקלוס) (סא"א):

על פני תהום. על פני המים שעל הארץ:

רוח אלהים מרחפת. כסא כבוד עומד באויר, ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקב"ה ובמאמרו, כיונה המרחפת על הקן

(חגיגה טו. — ב"ר), אקובטי"ר בלע"ז:

Elohim said, Let there be light. and
there was light.

3 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אוֹר:

וַיֹּאמֶר יְיָ יְהִי נְהוֹרָא וְהָיָה נְהוֹרָא

Elohim saw that the light was good, and
Elohim divided the light from the
darkness.

4 וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין
to divide

הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:

וַחֲזָא יְיָ יֵת נְהוֹרָא אַרִי טַב וְאַפְרִשׁ יְיָ בֵּין נְהוֹרָא וּבֵין
חִשּׁוּכָא

Rashi

וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף בזה אנו צריכין לדברי אגדה (חגיגה יב.), רָאָהוּ שאינו כדאי להשתמש בו רשעים,

והבדילו לצדיקים לעתיד לבא. ולפי פשוטו כך פרשהו, ראהו כי טוב, ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשין בערבוביא, וקבע

לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה (ב"ר):

Elohim called the light day, and the darkness He called night. It became evening and it became morning, one day.

5 וַיִּקְרָא אֱלֹהִים | לְאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה

וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד: (פ)

וַיִּקְרָא יי לְנֶהוֹרָא יִמָּא וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָא וְהָוָה
רָמַשׁ וְהָוָה צִפַּר יוֹמָא חָד

Rashi

יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון, כמו שכתוב בשאר הימים, שני, ושלישי, רביעי, למה כתב אחד, לפי שהיה הקב"ה יחיד בעולמו, שלא נבראו המלאכים עד יום שני, כך מפורש בבראשית רבה (ג, ח"ט):

Elohim said, Let there be a canopy in the midst of the waters, and let it divide between waters and waters.

6 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ ^{sky} בְּתוֹךְ הַמַּיִם וְיְהִי מַבְדִּיל

בֵּין מַיִם לַמַּיִם:

וַיֹּאמֶר יי יְהִי רָקִיעָא בְּמַצִּיעוֹת מַיָּא וְיְהִי מַפְרִישׁ בֵּין
מַיָּא לַמַּיָּא

Rashi

יהי רקיע. יתחזק הרקיע (ב"ר), שאף על פי שנבראו שמים ביום הראשון, עדיין לחים היו, וקָרְשׁוּ בשני מגערת הקב"ה באומרו יהי רקיע, וזהו שנאמר עֲמוּדֵי שָׁמַיִם יִרְפְּפוּ (איוב כו, יא), כל יום ראשון, ובשני יתְמָהוּ מַגְעָרְתּוֹ, כאדם שמשותום ועומד מגערת המאיים עליו: בתוך המים. באמצע המים (אונקלוס), שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ (ב"ר), הא למדת, שהם תלויים במאמרו של מלך (חגיגה טו.):

Elohim made the canopy, and divided the waters which were beneath the canopy, from the waters which were above the canopy, and it was so.

7 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁל מִתַּחַת

לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁל מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן:

וַעֲבַד יי יֵת רָקִיעָא וְאַפְרִישׁ בֵּין מַיָּא דִּי מִלְרַע לָרָקִיעָא
וּבֵין מַיָּא דִּי מֵעַל לָרָקִיעָא וְהָוָה כֵּן

Rashi

ויעש אלהים את הרקיע. תקנו על עמדו, והוא עשייתו, כמו וַעֲשֶׂתָה אֶת צִפְרָנֶיךָ (דברים כא יב): מעל לרקיע. על הרקיע לא נאמר, אלא מעל לרקיע, לפי שהן תלויים באויר. ומפני מה לא נאמר כי טוב ביום שני, לפי שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום השלישי, והרי התחיל בה בשני, ודבר שלא נגמר אינו במלואו וטובו, ובשלישי שנגמרה

מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת, כפל בו כי טוב שני פעמים, אחת לגמר מלאכת השני, ואחת לגמר מלאכת היום (ב"ר):

Elohim called the canopy heaven. It became evening and it became morning the second day.

8 וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרָקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם

שְׁנִי: (פ)

וַיִּקְרָא יי לְרָקִיעָא שְׁמַיָא וְהָוָה רַמֵּשׁ וְהָוָה צֶפֶר יוֹם
תַּנּוּן

Rashi

ויקרא אלהים לרקיע שמים. שא מים (ב"ר), שם מים, אש ומים, שערבן זה בזה ועשה מהם שמים (חגיגה יב.). (ס"א שמים. שם מים ד"א אש ומים):

Elohim said, Let the waters beneath the heavens be gathered into one place, and let the dryness be seen. It was so.

9 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם

אֶל־מָקוֹם אֶחָד וַתֵּרָא הַיַּבֶּשֶׁה וַיְהִי־כֵן:

וַאֲמַר יי יִתְכַנְּשׁוּן מַיָּא מִתַּחַת שְׁמַיָּא לְאַתֵּר קָד
וַתֵּתְחַזִּי יבֶּשֶׁתָא וְהָוָה כֵּן

Rashi

יקוו המים. שטוחין היו על פני כל הארץ (פדר"א ה), והקוים באוקינוס הוא הים הגדול שבכל הימים:

Elohim called the dryness, earth, and the gathering of the waters, He called seas, and Elohim saw that it was good.

10 וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבֶּשֶׁה אֶרֶץ וּלַמַּקְוֵה הַמַּיִם קָרָא

יַמִּים וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

וַיִּקְרָא יי לַיַּבֶּשֶׁתָא אֶרֶעָא וּלְבֵית כְּנִישׁוֹת מַיָּא קָרָא
יַמִּי וְחִזָּא יי אֶרֶי טָב

Rashi

קרא ימים. והלא ים אחד הוא, אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים בעכו לדג העולה מן הים באספמיה (ב"ר):

Elohim said, Let the earth sprout grass,
seed-yielding herbs, fruit trees bearing
fruit of its own kind, with its seed
within it, upon the earth. And it was so.

11 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׂא הָאָרֶץ ^{a sprout} דְּשָׂא ^{to sprout} עֵשֶׂב
מִזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פֶּרִי עֹשֶׂה פֶּרִי לְמִינוֹ ^{type} אֲשֶׁר זֶרְעוֹ-בּוֹ
עַל-הָאָרֶץ וַיְהִי-כֵן:

וַיֹּאמֶר יי תִּדְשָׂא אֶרְעָא דִּיתָאָה עֵסְבָא דְּבֵר זֶרְעָה
מִזְדֵּרַע אֵילָן פִּירִין עֵבֵד פִּירִין לְזִנְהָ דִּי בֵר זֶרְעָה בֵּה
עַל אֶרְעָא וַהּוּה כֵּן

Rashi

תדשא הארץ דשא עשב. לא דשא לשון עשב ולא עשב לשון דשא, ולא היה לשון המקרא לומר תעשיב הארץ, שמיני
דשאים מחולקין, כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני, ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני, שלשון דשא הוא לבישת הארץ
כשהיא מתמלאת בדשאים:
תדשא הארץ. תתמלא ותתכסה לבוש עשבים (ר"ה יא.), בלשון לע"ז נקרא דשא ארברי"ץ, כולן בערבוביא, וכל שורש לעצמו
נקרא עשב:
מזריע זרע. שיגדל בו זרע לזרוע ממנו במקום אחר:
עץ פרי. שיהא טעם העץ כטעם הפרי. והיא לא עשתה כן, אלא ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי, ולא העץ פרי, לפיכך
כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא על עונה (ונתקללה ס"א אינו ודו"ק):
אשר זרעו בו. הן גרעיני כל פרי, שמהן האילן צומח כשנוטעין אותן:

The earth brought forth grass, herbs
yielding seed of its kind, and trees
bearing fruit which has in it seeds of its
kind; and Elohim saw that it was good.

12 וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ
עֹשֶׂה-פֶּרִי אֲשֶׁר זֶרְעוֹ-בּוֹ לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:

וַאֲפַקַת אֶרְעָא דִּיתָאָה עֵסְבָא דְּבֵר זֶרְעָה מִזְדֵּרַע לְזִנְהָ
וַאֲיִלָן עֵבֵד פִּירִין דְּבֵר זֶרְעָה בֵּה לְזִנְהָ וַחֲזָא יי אֲרִי
טָב

Rashi

ותוצא הארץ וגו'. אף על פי שלא נאמר למינהו בדשאים בציווייהו, שמעו שנצטוו האילנות על כך, ונשאו קל וחומר בעצמן,
כדמפורש באגדה בשחיתת חולין (חולין ס.):

It became evening and it became
morning, the third day.

13 וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי: (פ)

וַהּוּה רִמְשׁ וַהּוּה צֶפֶר יוֹם תְּלִיתָאִי

Elohim said, Let there be lights in the canopy of heaven to divide between the day and the night, and they will serve for signs for seasons, (for) days and (for) years.

14 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֶת ^{light} בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל

בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וְלַיָּמִים

וּשְׁנָיִם:

וַיֹּאמֶר ייִ יְהוָה לְהָאֵר בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וְלַיָּמִים

וְשְׁנָיִם וְיִהְיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וְלַיָּמִים וְלַיָּמִים

וְשְׁנָיִם

Rashi

יהי מארת וגו'. מיום ראשון נבראו, וברביעי צוה עליהם להתלות ברקיע (חגיגה יב.), וכן כל תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון, וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו, הוא שכתוב את השמים, לרבות תולדותיהם, ואת הארץ, לרבות תולדותיה: יהי מארת. חסר וי"ו כתיב, על שהוא יום מְאָרָה ליפול אסכרה בתינוקות (מדרש אגדה), הוא ששנינו (תענית כז:), ברביעי היו מתענים על אסכרה שלא תפול בתינוקות:

להבדיל בין היום ובין הלילה. משנגזר האור הראשון, אבל בשבעת (נ"א בג') ימי בראשית, שמשו האור והחשך הראשונים יחד, בין ביום ובין בלילה:

והיו לאתת. כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם (סוכה כט.), שנאמר מֵאוֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אֵל תִּתְּנוּ וְגו' (ירמיה י, ב), בעשותכם רצון הקב"ה, אין אתם צריכין לדאוג מן הפורענות:

ולמועדים. על שם העתיד, שעתידי ישראל להצטוות על המועדות, והם נמנים למולד הלבנה:

ולימים. שמוש החמה חצי יום ושמוש הלבנה חצי יום שלם:

ושנים. לסוף שס"ה ימים (ס"א ורביעי יום), יגמרו מהלכתם ב"ב מזלות המשרתים אותם, והיא שנה, (ס"א והוא שס"ה יום ורביעי יום) וחוזרים ומתחילים פעם שניה לסבב בגלגל כמהלכן הראשון (פס"ז):

They will be for lights in the canopy of heaven to illuminate the earth. And it was so.

15 וְהָיוּ לְמְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאֵר עַל־הָאָרֶץ

וַיְהִי־כֵן:

וְהָיוּ לְהָאֵר בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וְלַיָּמִים

וְהָיוּ כֵן

Rashi

והיו למאורת. עוד זאת ישמשו שיאירו לעולם:

Elohim made the two great lights, the large light to rule the day, and the small light to rule the night, and the stars

וַעֲבַד יְיָ יְתָרִין נְהוֹרִיא רַבְרְבִיא יֵת נְהוֹרֵא רַבָּא
לְמַשְׁלַט בִּימְמָא וְיֵת נְהוֹרֵא זַעְרָא לְמַשְׁלַט בְּלֵילִיא וְיֵת
כּוֹכְבֵיא

16 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמָּאֲרוֹת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמָּאֹר
הַגָּדֹל לְמַשְׁלַת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאֹר הַקָּטָן לְמַשְׁלַת
government

הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים:

Rashi

המארת הגדולים. שוים נבראו, ונתמעטה הלבנה, על שקטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד (חולין
ס:):

הכוכבים. על ידי שמיעט את הלבנה, הרבה צבאיה להפיס דעתה (ב"ר):

Elohim set them in the canopy of the heaven to illuminate the earth,

וַיֵּהֱב יִתְהוֹן יְיָ בְּרַקִּיעָא דְשָׁמַיָא לְאַנְהָרָא עַל אֲרֻעָא

to rule in the day and the night, and to divide between the light and the darkness; and Elohim saw that it was good.

וּלְמַשְׁלַט בִּימְמָא וּבְלֵילִיא וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין נְהוֹרֵא וּבֵין
חֲשׁוּכָא וַחֲזָא יְיָ אֲרִי טַב

17 וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרַקִּיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ:

18 וּלְמַשֵּׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ

וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

It became evening and it became morning, the fourth day.

וַהֲוֵה רַמְשׁ וַהֲוֵה צֶפֶר יוֹם רַבִּיעָא

Elohim said, Let the waters teem with swarms of living creatures, and let birds fly above the earth, in the open canopy of the heaven.

וַאֲמַר יְיָ יִרְחֲשׁוּן מֵיָא רַחֲשׁ נִפְשָׁא חַיָּתָא וְעוֹפָא יִפְרַח
עַל אֲרֻעָא עַל אִפִּי רַקִּיעָא דְשָׁמַיָא

19 וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי: (פ)

20 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף

יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רַקִּיעַ הַשָּׁמַיִם:

Rashi

נפש חיה. שיהא בה חיות:

שרץ. כל דבר חי שאינו גבוה מן הארץ קרוי שרץ. בעוף כגון זבובים, בשקצים כגון נמלים וחיפוששים ותולעים, ובבריות כגון חולד ועכבר וחומט וכיוצא בהם וכן הדגים:

And thus Elohim created the great whales, and every living creature that creeps, with which the waters teem, of its kind, and every winged bird of its kind; and Elohim saw that it was good.

a marine or
land
monster

21 וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֶת כָּל־נֶפֶשׁ

properly

הַחַיָּה | הַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֶת

כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

וַיִּבְרָא יי ית תַּנִּינִיָּא רַב־רַבִּיָּא וְיֵת כָּל נֶפֶשׂא חַיָּתָא
דְּרַחֲשָׂא דִּי אֶרְחִישׁוּ מֵיָא לְזַנְיָהוּן וְיֵת כָּל עוֹפָא דְּפֶרַח
לְזַנְיָהוּ וְחִזָּא יי אֶרִי טַב

Rashi

התנינם. דגים גדולים שָׂבִים. ובדברי אגדה (פרק הספינה בבא בתרא עד:) הוא לויתן ובן זוגו, שבראם זכר ונקבה, והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא, שאם יפרו וירבו, לא יתקיים העולם בפניהם. התנינם כתיב (ב"ר):
נפש החיה. נפש שיש בה חיות:

Elohim blessed them saying, Be fruitful and multiply, fill the waters of the seas, and let the birds multiply on the earth.

22 וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הַמַּיִם

בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרְבַּ בָּאָרֶץ:

וַיְבָרֵךְ יִתְהוֹן יי לְמִימָר פּוּשׁוּ וּסְגוּ וּמְלֵאוּ יֵת מֵיָא
בַּיַּמִּמֵּיָא וְעוֹפָא יִסְגִּי בָּאֶרֶעָא

Rashi

ויברך אותם. לפי שמחסרים אותם וצדין מהם ואוכלין אותם, הוצרכו לברכה, ואף החיות הוצרכו לברכה, אלא מפני הנחש שעתיד לקללה לכך לא ברכו, שלא יהא הוא בכלל (מדרש אגדה):
פרו. לשון פרי, כלומר עשו פירות:
ורבו. אם לא אמר אלא פרו, היה אחד מוליד אחד ולא יותר, ובא ורבו שאחד מוליד הרבה:

It became evening and it became morning, the fifth day.

fifth

23 וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חַמִּישִׁי : (פ)

וַיְהִי רָמַשׁ וַיְהִי צֶפֶר יוֹם חַמִּישָׁא

Elohim said, Let the earth bring forth
living creatures, each of its kind,
animals [of pasture], creeping things,
and beasts of the earth, each to its kind.
And it was so.

וַיֹּאמֶר יְיָ תִפְקֹא אֶרְעָא נִפְשָׁא חַיָּתָא לְזִנְה בְּעִיר וְרִמָּשׁ
וְחַתּוּ אֶרְעָא לְזִנְה וְהָוָה כֵּן

24 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה

a reptile or
any
other...

וְרִמָּשׁ וְחַתּוּ אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן:

Rashi

תוצא הארץ. הוא שפירשתי (פסוק יד) שהכל נברא מיום ראשון ולא הוצרכו אלא להוציאם:

נפש חיה. שיש בה חיות (עיין לעיל פסוק כ'):

ורמש. הם שרצים, שהם נמוכים וְרומשים על הארץ ונראים כאילו נגררים, שאין הליוכן ניכר. כל לשון רמש ושרץ בלשוננו קונמובי"ש (רענען):

And thus Elohim made the beasts of the
earth, each of its kind, the animals [of
pasture] each of its kind, and
everything that creeps on the ground,
each of its kind, and Elohim saw that it
was good.

וַעֲבַד יְיָ יֵת חַתּוּ אֶרְעָא לְזִנְה וְיֵת בְּעִירָא לְזִנְה וְיֵת כָּל
רִחְשָׁא דְאֶרְעָא לְזִנְהֵי וְחָזָא יְיָ אֲרִי טָב

25 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיֵּי הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה

לְמִינָהּ וְאֶת־כָּל־רִמָּשׁ הָאֲדָמָה לְמִינָהּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים

כִּי־טוֹב:

Rashi

ויעש. תקנם בצביונם בתקונן ובקומתן:

Elohim said, Let us make man in our image, as our likeness, and let him dominate the fish of the sea, the birds of the heaven, the animals, all the earth, and every creeping thing that creeps on the earth.

26 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ

וַיִּרְדּוּ בְּדָגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל הַמָּה

וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֶמֶשׂ עַל־הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי נַעֲבִיד אִיִּנְשָׁא בְּצַלְמֵנָא כְּדְמוּתֵנָא וַיִּשְׁלֹטוּן
בְּנוֹנֵי יָמָא וּבְעוֹפָא דְשָׁמַיָא וּבְבַעֲרָא וּבְכָל אֶרְעָא
וּבְכָל רֶחֶשׂא דְרֶחֶשׂ עַל אֶרְעָא

Rashi

נעשה אדם. עֲנוּתֵנוּתוֹ של הקב"ה למדנו מכאן, לפי שהאדם הוא בדמות המלאכים ויתקנאו בו, לפיכך נמלך בהן, וכשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו, שכן מצינו באחאב, שאמר לו מיכה רִאִיתִי אֶת ה' יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּאוֹ וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עוֹמְדִים עָלָיו מִיְמֵינוּ וּמִשְׁמָאלוֹ (מלכים א כב, יט), וכי יש ימין ושמאל לפניו, אלא אלו מיימינים לזכות ואלו משמאילים לחובה, וכן בגזירת עירין פתגמא ומאמר קדישין שְׁאַלְתָּא (דניאל ד, יד), אף כאן בפמליא שלו נטל רשות, אמר להם יש בעליונים כדמותי, אם אין כדמותי בתחתונים הרי יש קנאה במעשה בראשית: נעשה אדם. אף על פי שלא סייעוהו ביצירתו, ויש מקום למינים לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה, שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן (סנהדרין לח: — ב"ר), ואם כתב אעשה אדם, לא למדנו שהיה מדבר עם בית דינו, אלא עם עצמו, ותשובתו כתובה בצדו, ויברא את האדם, ולא כתיב ויבראו (ב"ר): בצלמנו. בדפוס שלנו: כדמותנו. להבין ולהשכיל (מדרש אגדה): וירדו בדגת הים. יש בלשון הזה לשון רידוי ולשון ירידה, זכה רודה בחיות ובהמות, לא זכה, נעשה ירוד לפניהם והחיה מושלת בו (ב"ר):

And thus Elohim created man in his image. In the form of Elohim, He created him, male and female, He created them.

27 וַיִּבְרָא אֱלֹהִים | אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא

אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם:

וַיִּבְרָא יי ית אָדָם בְּצַלְמָה בְּצֶלְמָא דְיי בָּרָא יִתָּה דְזָכָר
וּנְקֵבָא בָּרָא יִתָּהוֹן

Rashi

ויברא אלהים את האדם בצלמו. בדפוס העשוי לו, שהכל נברא במאמר והוא נברא בידים, שנאמר וַתֵּשֶׁת עָלַי כַּפְּכָה (תהלים קלט, ה), נעשה בחותם, כמטבע העשויה על ידי רושם שקורין קוני"ץ (ובכ"י קוי"ן והוא בלשון אשכנז שטעמפעל), וכן הוא

אומר תתהפך כחומר חותם (איוב לח, יד):

בצלם אלהים ברא אותו. פירש לך, שאותו צלם המתוקן לו, צלם דיוקן יוצרו הוא:

זכר ונקבה ברא אותם. ולהלן הוא אומר וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעוֹתָיו וגו' (בראשית ב, כא), מדרש אגדה (ברכות סא. — ב"ר)

שנבראו שני פרצופים בריאה ראשונה ואחר כך חלקן, ופשוטו של מקרא, כאן הודיעך שנבראו שניהם בששי, ולא פירש לך

כיצד ברייתן, ופירש לך במקום אחר:

Elohim blessed them, and Elohim said to them, Be fruitful and multiply, fill the earth and subdue it, and dominate the fish of the sea, the birds of the heaven, and every living thing that moves upon the earth.

וַיְבָרֶךְ יְתֵהוֹן יי ואמר להון יי פושו וסגו ומלו ית
ארעא ותקופו עליה ושלוטו בנוני ימא ובעופא דשמייא
ובכל חיתא דרחשא על ארעא

28 וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ ורבו

ומלאו את הארץ וכבשה ורדו בדגת הים ובעוף

השמים ובכל חיה הרמשת על הארץ:

Rashi

וכבשה. חסר וי", ללמדך שהזכר כובש את הנקבה, שלא תהא יצאנית (ב"ר), ועוד ללמדך, שהאיש שדרכו לכבוש, מצווה

על פריה ורביה, ולא האשה (יבמות סה: — ב"ר):

Elohim said, Behold, I have given you all seed-yielding herbs that are on the surface of the earth, and every tree that has seed-yielding fruit; to you it shall be for food.

ואמר יי הא יהבית לכון ית כל עסבא דבר זרעה
מזדרע די על אפי כל ארעא וית כל אילנא די ביה
פירי אילנא דבר זרעה מזדרע לכון יהא למיכל

29 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב | זרע

זרע אשר על פני כל הארץ ואת כל העץ אשר יבן

she ate

פרי עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה :

Rashi

לכם יהיה לאכלה. ולכל חית הארץ. השנה להם בהמות וחיות למאכל, ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר,

אך כל ירק עשב יאכלו יחד כלם, וכשבאו בני נח התיר להם בשר (סנהדרין נט:), שנאמר כל רמש אשר הוא חי וגו' (ט, ג),

כירק עשב שהתירי לאדם הראשון, נתתי לכם את כל:

And for every animal of the earth, for every bird of the heaven, and for everything that creeps on the ground, in which there is a living spirit, all vegetational herbs shall be [their] food. And it was so.

וְלִכְלֹחַ חַיֵּי הָאָרֶץ וְלִכְלֹחַ הַשָּׁמַיִם וְלִכְלֹחַ הַרְּמֵשׁ עַל הָאָרֶץ כָּל אֲשֶׁר-בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת-כָּל-יֵרֶק עֵשָׂב לְאֹכְלָהּ וַיְהִי-כֵן:

30 וְלִכְלֹחַ חַיֵּי הָאָרֶץ וְלִכְלֹחַ הַשָּׁמַיִם וְלִכְלֹחַ הַרְּמֵשׁ

עַל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת-כָּל-יֵרֶק עֵשָׂב properly
לְאֹכְלָהּ וַיְהִי-כֵן:

Elohim saw all that He had made, and behold it was very good. It became evening and it became morning, the sixth day.

וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת-כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה-טוֹב מְאֹד וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי (פ)

31 וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת-כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה-טוֹב מְאֹד

וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי sixth
(פ)

Rashi

יום הששי. הוסיף ה' בששי, בגמר מעשה בראשית, לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה (תנחומא בראשית א). דבר אחר, יום הששי, שכלם תלויים ועומדים עד יום הששי, הוא ששי בסיון (ס"א שביום ו' בסיון שקבלו ישראל התורה נתחזקו כל יצירת בראשית, ונחשב כאילו נברא העולם עתה, וזהו יום הששי בה"א, שאותו יום ו' בסיון) המוכן למתן תורה (שבת פח.).

בראשית 2

The heavens and the earth were completed, and [so were] all their conglomerations.

וַיִּכְלֹ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל-צְבָאָם:

1 וַיִּכְלֹ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל-צְבָאָם:

Elohim completed by the seventh day
His work which He had made, and He
abstained on the seventh day from all
His work which He had made.

וַיֵּשְׁבֶת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל-מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:
וַיְשַׁבֵּט בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל-מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:
וַיֵּשְׁבֶת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל-מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:
וַיְשַׁבֵּט בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל-מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:

Rashi

ויכל אלהים ביום השביעי. ר' שמעון אומר, בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו, צריך להוסיף מחול על הקודש, אבל הקב"ה שיוודע עתיו ורגעיו, נכנס בו כחוט השערה ונראה כאלו כלה בו ביום (ב"ר). דבר אחר, מה היה העולם חסר, מנוחה, באת שבת באת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה (ב"ר):

Elohim blessed the seventh day and
sanctified it, for on it He abstained from
all His work, which Elohim had created
to do.

וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת-יְוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשֵׁהוּ
מִכָּל-מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר-בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: (פ)
וַיְבָרֶךְ יְיָ יוֹמָא שְׁבִיעָא וַיְקַדִּישׁ יְתָה אַרִי בֵּה נַח
מִכָּל עֲבֻדָּתָהּ דִּי בְרָא יְיָ לְמַעַבְד

Rashi

ויברך ויקדש. ברכו במן, שכל ימות השבוע ירד להם עומר לגלגולת, ובששי לחם משנה. וקדשו במן, שלא ירד כלל בשבת, והמקרא כתוב על שם העתיד:
אשר ברא אלהים לעשות. המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת, כפל ועשאה בששי, כמו שמפורש בבראשית רבה (יא, ט):

הפטרה — יהושע

Joshua 1:1-18

הפטרה

Now it came to pass after the death of
Moses the servant of the LORD, that the
LORD spoke unto Joshua the son of
Nun, Moses' minister, saying:

וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל-יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נֹון מִשְׁרֵת מֹשֶׁה לֵאמֹר:
וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל-יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נֹון מִשְׁרֵת מֹשֶׁה לֵאמֹר:

'Moses My servant is dead; now therefore arise, go over this Jordan, thou, and all this people, unto the land which I do give to them, even to the children of Israel.

Every place that the sole of your foot shall tread upon, to you have I given it, as I spoke unto Moses.

From the wilderness, and this Lebanon, even unto the great river, the river Euphrates, all the land of the Hittites, and unto the Great Sea toward the going down of the sun, shall be your border.

There shall not any man be able to stand before thee all the days of thy life; as I was with Moses, so I will be with thee; I will not fail thee, nor forsake thee.

Be strong and of good courage; for thou shalt cause this people to inherit the land which I swore unto their fathers to give them.

Only be strong and very courageous, to observe to do according to all the law, which Moses My servant commanded thee; turn not from it to the right hand or to the left, that thou mayest have good success whithersoever thou goest.

2 מֹשֶׁה עַבְדִּי מָתָּה וְעַתָּה קוּם עָבַר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אִתָּהּ
וְכָל־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לְבָנִי
יִשְׂרָאֵל:

3 כָּל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּרְגְּלֶיכֶם בּוֹ לָכֶם נָתַתִּיו
כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־מֹשֶׁה:

4 מִהַמִּדְבָּר וְהַלְבָנוֹן הַזֶּה וְעַד־הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר־פָּרָת כָּל
אֶרֶץ הַחִתִּים וְעַד־הַיָּם הַגָּדוֹל מִבּוֹא הַשָּׁמֶשׁ יְהִיָּה
גְבוּלְכֶם:

5 לֹא־ יִתְצַב אִישׁ לִפְנֵיךָ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי
עִם־מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ לֹא אֶרְפֶּךָ וְלֹא אֶעֱזֹבְךָ:

6 חֲזַק וְאַמֵּץ ^{to be alert} כִּי אִתָּה תִּנְחִיל אֶת־הָעָם הַזֶּה
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָם לְתֵת לָהֶם:

7 רַק חֲזַק וְאַמֵּץ מְאֹד לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר
צִוָּךְ מֹשֶׁה עַבְדִּי אֶל־תִּסּוֹר מִמֶּנּוּ יְמִין וּשְׂמָאוֹל ^{left} לְמַעַן
תִּשְׁכָּל בְּכָל אֲשֶׁר תִּלְךָ:

This book of the law shall not depart out of thy mouth, but thou shalt meditate therein day and night, that thou mayest observe to do according to all that is written therein; for then thou shalt make thy ways prosperous, and then thou shalt have good success.

Have not I commanded thee? Be strong and of good courage; be not affrighted, neither be thou dismayed: for the LORD thy God is with thee whithersoever thou goest.'

Then Joshua commanded the officers of the people, saying:

'Pass through the midst of the camp, and command the people, saying: Prepare you victuals; for within three days ye are to pass over this Jordan, to go in to possess the land, which the LORD your God giveth you to possess it.'

And to the Reubenites, and to the Gadites, and to the half-tribe of Manasseh, spoke Joshua, saying:

'Remember the word which Moses the servant of the LORD commanded, you, saying: The LORD your God giveth you rest, and will give you this land.

8 לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהִגִּיתָ בּוֹ ^{to murmur} ^{to withdraw}
 וְלִילָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַכְּתוּב בּוֹ ^{by day}
 כִּי־אֲנִי תִצְלִיחַ אֶת־דְּרָכְךָ וְאֲנִי תִשְׁכִּיל:

9 הֲלוֹא צִוִּיתִיךָ חֲזַק וְאַמֵּץ אֶל־ תַּעֲרֹץ וְאַל־ תַּחַת ^{properly} ^{to awe or to dread}
 כִּי עֲמִידָה יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ: (פ)

10 וַיֹּצִו יְהוֹשֻׁעַ אֶת־ שְׂטָרֵי הָעָם לֵאמֹר: ^{properly}
 11 עֲבְרוּ | בִּקְרֹב הַמַּחֲנֶה וַיֹּצִו אֶת־הָעָם לֵאמֹר הִכִּינוּ
 לָכֶם צִידָה ^{provisions} כִּי בָעוֹד | שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים
 אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לְבֹא לְרִשֵּׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם לְרִשְׁתָּהּ: (ס)

12 וְלְרֵאוּבֵנִי וְלְגָדִי וְלַחֲצִי שִׁבְט הַמְּנַשֶּׁה אָמַר יְהוֹשֻׁעַ ^{a Reubenite or descendant...}
 לֵאמֹר:

13 זָכוֹר אֶת־הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם מֹשֶׁה עֶבְד־יְהוָה
 לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מְנִיחַ לָכֶם וְנָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ
 הַזֹּאת:

Your wives, your little ones, and your cattle, shall abide in the land which Moses gave you beyond the Jordan; but ye shall pass over before your brethren armed, all the mighty men of valour, and shall help them;

until the LORD have given your brethren rest, as unto you, and they also have possessed the land which the LORD your God giveth them; then ye shall return unto the land of your possession, and possess it, which Moses the servant of the LORD gave you beyond the Jordan toward the sunrising.'

And they answered Joshua, saying: 'All that thou hast commanded us we will do, and whithersoever thou sendest us we will go.

According as we hearkened unto Moses in all things, so will we hearken unto thee; only the LORD thy God be with thee, as He was with Moses.

Whosoever he be that shall rebel against thy commandment, and shall not hearken unto thy words in all that thou commandest him, he shall be put to death; only be strong and of good courage.'

14 נְשִׁיכֶם טַפְּכֶם ^{children} וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן

לָכֶם מֹשֶׁה בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם תַּעֲבֹרוּ חֲמִשִּׁים לִפְנֵי
אֶחָיֶכֶם כָּל גִּבּוֹרֵי הַחֵיל וְעֲזַרְתֶּם אוֹתָם:

15 עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה | לְאֶחָיֶכֶם כָּכֶם ^{like} וַיִּרְשׁוּ

גַּם־הָאָרֶץ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם

וְשָׁבְתֶם לְאָרֶץ יִרְשָׁתְכֶם וַיִּרְשָׁתֶם אוֹתָהּ אֲשֶׁר | נָתַן ^{something occupied}

לָכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִזֶּרֶחַ הַשָּׁמֶשׁ:

16 וַיַּעֲנוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כָּל אֲשֶׁר־צִוִּיתָנוּ נַעֲשֶׂה

וְאֶל־כָּל־אֲשֶׁר תִּשְׁלַחֵנוּ נֵלֶךְ:

17 כָּכֹל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ אֶל־מֹשֶׁה בֶּן נִשְׁמַע אֱלֹהִיךָ רַק יְהוָה

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ כֹּאֲשֶׁר הָיָה עִם־מֹשֶׁה:

18 כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יִמְרָה אֶת־פִּיךָ וְלֹא־יִשְׁמַע ^{to be bitter}

אֶת־דְּבָרֶיךָ לְכָל אֲשֶׁר־תִּצְוֶנוּ יוֹמָת רַק חֶזֶק וְאַמִּץ: (פ)